

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O.P.S.
ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2012

MIROSLAVA HLODINOKOVÁ

Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s.

Žižkova 6

370 01 České Budějovice

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Význam mezinárodních smluv k ochraně lidských práv
a základních svobod**

Vypracovala: Miroslava Hlodinoková

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě

Forma studia: Prezenční

Vedoucí bakalářské práce: plk. v.v. JUDr. Svatoš Roman, Ph.D.

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2012

Prohlašuji, že bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona 111/1998 Sb. V platném znění.

Poděkování

Děkuji plk. v.v. JUDr. Romanu Svatošovi, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce a za jeho rady.

ABSTRAKT

HLODINOKOVÁ, M. *Význam mezinárodních smluv k ochraně lidských práv a základních svobod : bakalářská práce.* České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2012 53 s. Vedoucí bakalářské práce : plk. v.v. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.

Klíčová slova: Význam mezinárodních smluv k ochraně lidských práv a základních svobod

Bakalářská práce objasňuje zásady zachovávání lidských práv a základních svobod při trestním řízení.

ABSTRACT

HLODINOKOVÁ, M. *Význam mezinárodních smluv k ochraně lidských práv a základních svobod : Bachelor thesis.* České Budějovice : The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2012 53 p. Supervisor : plk. v.v. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.

Key words: Importance of international agreement related human rights and elemental freedom.

Bachelor work explain principle keep International Bill of Human Rights and Elemental Freedom during criminal procedure.

OBSAH

Úvod.....	10
1. Historický vývoj mezinárodních smluv k ochraně lidských práv a svobod	11
2. Mezinárodní smlouvy k ochraně lidských práv a základních svobod.....	12
2.1 <i>Všeobecná deklarace lidských práv</i>	<i>12</i>
2.2 <i>Mezinárodní pakt o občanských a politických právech</i>	<i>12</i>
2.3 <i>Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech</i>	<i>12</i>
3. Ochrana lidských práv a základních svobod v Evropské unii.....	13
3.1 <i>Evropská úmluva o lidských právech</i>	<i>13</i>
3.3 <i>Směrnice č.2004/38/ES (o právu občanů Unie svobodně se pohybovat)</i>	<i>15</i>
4. Ochrana lidských práv a základních svobod v České republice	16
5. Zásady zachování lidských práv a základních svobod při trestním řízení.....	17
5.1 <i>Základní zásady trestního řízení.....</i>	<i>20</i>
5.1.1 <i>Zásada řádného zákonného procesu</i>	<i>20</i>
5.1.2 <i>Zásada presumpce nevinny</i>	<i>20</i>
5.1.3 <i>Zásada legality</i>	<i>20</i>
5.1.4 <i>Zásada zdrženlivosti a přiměřenosti</i>	<i>20</i>
5.1.5 <i>Zásada rychlosti (rychlého řízení)</i>	<i>21</i>
5.1.6 <i>Zásada oficiality</i>	<i>21</i>
5.1.7 <i>Zásada vyhledávací</i>	<i>21</i>
5.1.8 <i>Zásada zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti</i>	<i>21</i>
5.1.9 <i>Zásada volného hodnocení důkazů.....</i>	<i>22</i>
5.1.10 <i>Zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů.....</i>	<i>22</i>
5.1.11 <i>Zásada obžalovací</i>	<i>22</i>
5.1.12 <i>Zásada veřejnosti</i>	<i>22</i>
5.1.13 <i>Zásada bezprostřednosti a zásada ústnosti.....</i>	<i>22</i>
5.1.14 <i>Zásada zajištění práva na obhajobu.....</i>	<i>23</i>
5.1.15 <i>Zásada užívání mateřského jazyka či ovládaného jazyka.....</i>	<i>24</i>

5.2 Přípravné řízení.....	24
5.2.1 Zajišťovací úkony	24
5.2.2 Úkony zasahující do nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí.....	25
5.2.2.1 Osobní prohlídky.....	27
5.2.2.2 Zavazadlové prohlídky	27
5.2.2.3 Domovní prohlídky	27
5.2.2.4 Prohlídky jiných prostor a pozemků.....	27
5.2.2.5. Prohlídky automobilů	28
5.2.2.6 Oprávnění ke vstupu do obydlí, jiných prostor a na pozemek	28
5.2.2.7 Listovní tajemství.....	28
5.2.2.8 Poštovní tajemství	29
5.2.2.9 Telekomunikační tajemství	29
5.2.3 Úkony zasahující do práva vlastnit majetek.....	31
5.2.3.1 Povinnost k vydání věci	31
5.2.3.2 Odnětí věci	31
5.2.3.3 Zajištění peněžních prostředků na účtu u banky apod.	32
5.2.4 Operativně pátrací prostředky	32
5.2.5 Ochrana osobních údajů	33
5.2.5.1 Bankovní tajemství	33
5.2.5.2 Lékařské tajemství.....	34
5.2.5.3 Zpracovávání osobních údajů policíí	35
5.3 Řízení před soudem	36
5.3.1 Předběžné projednání obžaloby.....	36
5.3.2 Hlavní líčení	37
5.3.3 Řízení o opravných prostředcích	37
5.4 Vykonávací řízení	37
5.5 Poskytování informací o trestním řízení a osobách na něm zúčastněných	39
6. Nevládní neziskové organizace, které se zabývají případy porušování lidských práv a základních svobod	40
6.1 Amnesty International ČR	40
6.2 Český helsinský výbor	40
6.3 Svaz tělesně postižených v České republice, o. s.	41

Závěr	42
Seznam literatury	43
<i>a) Odborná literatura</i>	43
<i>b) Internetové zdroje</i>	44
<i>c) Zákony a další právní předpisy</i>	44
<i>d) Další použité a prostudované zdroje</i>	45
Seznam zkratek	46

Úvod

Bakalářská práce objasňuje zásady respektování lidských práv a základních svobod při trestním řízení. Je nesporné, že toto téma je velmi závažné. Před zpracováním této bakalářské práce bylo nutné prostudovat odbornou literaturu, příslušné zákony a internetové zdroje.

Pozornost byla věnována zejména problematice:

- listovního tajemství,
- poštovního tajemství,
- telekomunikačního tajemství,
- bankovního tajemství
- lékařského tajemství,
- lidských práv při soudním řízení a při výkonu trestu.

Zvýšená pozornost byla věnována otázkám, které souvisejí s evropskou integrací.

Pozornost byla věnována také negativním jevům.

V závěru práce je provedeno shrnutí poznatků získaných při studiu této problematiky.

Práce je doplněna seznamem literatury, včetně internetových zdrojů a zákonů a dalších právních norem majících vztah k dané problematice. Dále je doplněna seznamem použitých zkratk

1. Historický vývoj mezinárodních smluv k ochraně lidských práv a svobod

Historický vývoj smluv k ochraně lidských práv a svobod lze sledovat po mnohá staletí. Např.:

- v Anglii byla v roce 1215 vydána Magna charta libertatum,¹
- ve Francii byla v roce 1789 vyhlášena Deklarace práv člověka a občana,
- v roce 1791 byla vyhlášena Listina práv jako dodatek ústavy Spojených států amerických (roku 1776 ji předcházela listina práv ve Virginii).

Dne 10. 12. 1948 byla slavnostně přijata Valným shromážděním OSN Všeobecná deklarace lidských práv. Dnes je tento den slaven jako Den lidských práv.

Komise OSN pro lidská práva, která Všeobecnou deklaraci vypracovala, zpracovala nejprve obecný text. Teprve následně začala pracovat na závazné mezinárodní smlouvě, která by státům ukládala povinnost dodržovat a chránit lidská práva. To se Komisi podařilo v roce 1966, kdy představila Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Dohromady tyto tři dokumenty tvoří tzv. International Bill of Human Rights.

V Římě byla dne 4. 11. 1950 členskými státy Rady Evropy podepsána Evropská úmluva o lidských právech. Česká republika vstoupila do Rady Evropy dne 30. 6. 1993 a tím k této úmluvě přistoupila.

Dne 1. 12. 2009 pak spolu s Lisabonskou smlouvou vstoupila v platnost Listina základních práv Evropské unie, nebo zkráceně Listina základních práv, někdy též Charta základních práv, což je dokument upřesňující základní práva občanů Evropské unie

¹ Výslovně vyjmenovávala některá práva poddaných, z nichž nejdůležitější bylo právo odvolání se proti nezákonnému uvěznění.

2. Mezinárodní smlouvy k ochraně lidských práv a základních svobod

Mezinárodní smlouvy k ochraně lidských práv a základních svobod jsou zejména:

- Všeobecná deklarace lidských práv
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Kromě toho existují další smlouvy, a to zejména:

- Evropská úmluva o lidských právech (1950)
- Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (1965)
- Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (1979)
- Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (1984)
- Úmluva o právech dítěte (1989)
- Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (2006)

2.1 Všeobecná deklarace lidských práv

Všeobecná deklarace lidských práv byla slavnostně přijata Valným shromážděním OSN v roce 1948. Je to právně nezávazný dokument, který ale stále slouží jako výchozí bod pro všechny mezinárodní úmluvy na úseku lidských práv.

2.2 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Mezinárodní smlouva, která spolu s Mezinárodním paktem o hospodářských, sociálních a kulturních právech navazuje na Všeobecnou deklaraci lidských práv, specifikuje jednotlivá práva do právně závazného dokumentu.

2.3 Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Mezinárodní smlouva, která spolu s Mezinárodním paktem o občanských a politických právech čerpá ze Všeobecné deklarace lidských práv. Dohromady tyto tři dokumenty tvoří tzv. International Bill of Human Rights.

3. Ochrana lidských práv a základních svobod v Evropské unii

Česká republika dne 1. 5. 2004 přistoupila k Evropské unii a tím se stala rovnoprávným členem tohoto společenství. Občané České republiky jsou současně občany Evropské unie.

Právo unie se vztahuje nejen na instituce a členské státy EU, ale i na všechny občany EU.² Pokud některá země podá přihlášku ke členství v Evropské unii a tato přihláška je oficiálně přijata, stane se z ní „kandidátská země“. Aby mohla kandidátská země přistoupit k EU, musí mít mj. stabilní demokratickou vládu a instituce, které zajišťují fungování právního státu a dodržování lidských práv.

Členskými státy EU jsou:

- od roku 1952 Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Německo,
- Nizozemsko
- od roku 1973 Dánsko, Irsko, Spojené království
- od roku 1981 Řecko
- od roku 1986 Portugalsko, Španělsko
- od roku 1995 Finsko, Rakousko, Švédsko
- od roku 2004 Česká republika, Estonsko, Kypr, Maďarsko, Malta,
- Litva, Lotyšsko, Polsko, Slovensko, Slovinsko
- od roku 2007 Bulharsko, Rumunsko³

Členské státy EU a rok jejich přistoupení k EU jsou uvedeny v příloze č. 1.

3.1 Evropská úmluva o lidských právech

Základem ochrany lidských práv a základních svobod v Evropě je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, zkráceně zvaná „Evropská úmluva o lidských právech“. Byla podepsána v Římě členskými státy Rady Evropy dne 4. 11.

² Viz Borchardt, Klaus-Dieter.: *The ABC of European Union law*, str. 117, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010, ISBN 978-92-78-40525-0

³ Zdroj: Fontaine Pascal: *Evropa ve 12 lekcích*, str.75 - 78, Lucemburk, Úřad pro publikace Evropské unie, 2010. ISBN 978-92-79-17501-5

1950. **Rada Evropy** (*anglicky Council of Europe*) je mezivládní organizace, která byla založena 5. května 1949. Česká republika vstoupila do Rady Evropy dne 30. 6. 1993. Stížnosti na porušování Evropské úmluvy o lidských právech řeší Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku.

Soud je složen ze soudců, jejichž počet odpovídá počtu smluvních států Úmluvy (k dnešnímu dni 47 soudců). Soudci jsou voleni Parlamentním shromážděním Rady Evropy ze seznamů tří kandidátů navrhovaných každým státem. Jsou voleni na neobnovitelné devítileté volební období. Jakkoli jsou soudci voleni za členský stát, zasedají jako jednotlivci a nereprezentují jej. Jsou naprosto nezávislí a nemohou vykonávat jinou činnost neslučitelnou s jejich nezávislostí a nestranností.

Zhruba polovina odsuzujících rozsudků vydaných od založení Soudu se týkala porušení článku 6 Úmluvy, totiž spravedlivosti řízení a jeho nepřiměřené délky. 64 % zjištěných porušení se týká buď článku 6 (práva na spravedlivé řízení) nebo článku 1 Protokolu č. 1 (ochrana majetku). V zhruba 8 % případů Soud konstatoval vážné porušení Úmluvou zaručeného práva na život nebo zákazu mučení a nelidského nebo ponižujícího jednání (články 2 a 3 Úmluvy).

Státy respektují doporučení Soudu týkající se předběžných opatření. Přesto se může stát, že některý z nich žádosti nevyhoví. V takovém případě státy riskují, že je Soud odsoudí za nedodržování povinností ve smyslu článku 34 (právo na individuální stížnost).

Soud byl nucen se zabývat otázkami, které nebyly předvídatelné při podpisu Úmluvy v roce 1950. Za více než 50 let se Soud vyslovil k mnoha společenským tématům: otázkám týkajícím se přerušování těhotenství, euthanasie, osobních prohlídek, domácího otroctví, práva jednotlivce narozeného neznámým rodičům zjistit svůj původ, nošení islámského šátku ve vzdělávacích institucích, ochrany novinářských zdrojů, diskriminace Rómů anebo otázkám dotýkajícím se životního prostředí.⁴

3.2 Listina základních práv Evropské unie

⁴ Zdroj: Evropský soud pro lidská práva v 50 otázkách, vydal European Court of Human Rights, Council of Europe 67075 Strasbourg-Cedex, France, leden 2012, citováno 23.7.2012, dostupné online z http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/B62A8F81-444F-47F6-9700-B860C9B50618/0/FAQ_CZE_JANV2012.pdf

Listina základních práv Evropské unie, nebo zkráceně Listina základních práv, někdy též Charta základních práv, je dokument upřesňující základní práva občanů Evropské unie. Listina vychází z Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ze sociálních chart přijatých Unií a Radou Evropy a z judikatury Soudního dvora Evropské unie a Evropského soudu pro lidská práva. Fontaine Pascal ve své knize „Evropa ve 12 lekcích“ uvádí, že: „54 článků listiny uspořádaných do šesti částí – důstojnost, svobody, rovnost, solidarita, občanská práva a soudnictví – vymezuje základní hodnoty Evropské unie a občanská, politická, ekonomická a sociální práva občanů EU.“⁵

Listina základních práv EU vešla v platnost spolu s Lisabonskou smlouvou, tj. 1. 12. 2009.

K právům všech občanů EU patří ochrana osobních údajů, právo na azyl, rovnost před zákonem a zákaz diskriminace, rovnost mužů a žen, práva děti a starších osob a důležitě sociální práva.

V situacích, na něž se Listina nevztahuje, jsou základní práva nadále zaručována na vnitrostátní úrovni v rámci ústavních systémů členských států EU.

Listina stanoví, že každý občan EU a každá fyzická osoba s bydlištěm nebo právnická osoba se sídlem v členském státě má právo obracet se na evropského veřejného ochránce práv v případě nesprávného úředního postupu orgánů, institucí nebo jiných subjektů EU, s výjimkou Soudního dvora při výkonu jeho soudních pravomocí. 6

3.3 Směrnice č.2004/38/ES (o právu občanů Unie svobodně se pohybovat)

Směrnice č.2004/38/ES pojednává o právu občanů EU svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států s výhradou omezení a podmínek stanovených ve Smlouvě a v opatřeních přijatých k jejímu provedení.

⁵ Viz: Fontaine Pascal: *Evropa ve 12 lekcích*, str. 54, Lucemburk, Úřad pro publikace Evropské unie, 2010. ISBN 978-92-79-17501-5

⁶ Zdroj: Zpráva za rok 2010 o uplatňování Listiny základních práv EU, str. 71, Evropská komise, Generální ředitelství pro spravedlnost, ISBN: 978-92-79-19684-3

4. Ochrana lidských práv a základních svobod v České republice

Právní řád České republiky je tvořen všemi právními předpisy ČR a v nich obsaženými právními normami. Nejdůležitějšími právními předpisy jsou zákony. Zákony shrnující celé odvětví procesního práva a systematicky uspořádávající jeho procedurální normy se označují jako řády. Zákony, které se zabývají nejdůležitějšími záležitostmi státu a lidskými a občanskými právy, se označují jako ústavní zákony.

Součástí ústavního pořádku České republiky (dle usnesení Předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.) je Listina základních práv a svobod, která byla přijata ještě za dob federálního Československa ústavním zákonem č. 23/1991 Sb.

Listina základních práv a svobod vychází z těchto dokumentů:

- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, který byl vyhlášen pod č. 120/1976 Sb.
- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, který byl vyhlášen pod č. 120/1976 Sb.
- Evropská sociální charta
- Evropská „Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod“, která byla vyhlášena pod č. 209/1992 Sb.

V České republice, která je členským státem Evropské unie, též platí Listina základních práv Evropské unie.

Úmluva o potlačování obchodu s lidmi a využívání prostituce druhých osob, ke které Československá republika přistoupila v roce 1958, neumožňuje legalizaci a právní regulaci prostituce. Vládou České republiky bylo v roce 2005 navrženo vypovězení této úmluvy. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky však toto vypovězení odmítla.⁷ V roce 2010 byly znovu snahy o vypovězení této úmluvy, zatím však platí současný právní stav.

⁷ Viz webové stránky ministerstva vnitra ČR, článek „Prostituce - Prostituční scéna“(autor neuveden). (citováno: 2. 2. 2012). Dostupné online na: <http://www.mvcr.cz/clanek/prostituce-prostitutni-scena.aspx>

Každý občan se může obrátit se stížností na jednání úřadů a dalších institucí, vykonávajících státní správu, na veřejného ochránce práv (ombudsmana), a to tehdy, pokud je toto jednání v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy nebo jsou úřady nečinné. Ochránce může vést nezávislá šetření, ale nemůže nahrazovat činnost orgánů státní správy a nemůže rušit nebo měnit jejich rozhodnutí. Při zjištění pochybení však může od úřadů či institucí požadovat, aby zjednaly nápravu.

Česká republika je smluvní strana Evropské úmluvy o lidských právech. Stížnosti na porušení (ze strany ČR) práv, přiznaných úmluvou, projednává Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku.

5. Zásady zachování lidských práv a základních svobod při trestním řízení

Trestním řízením se rozumí postup orgánů činných v trestním řízení, případně i jiných osob zúčastněných na trestním řízení, plnících úkoly vyplývající z obecných úkolů soudu a státního zastupitelství, které jsou zakotveny v Ústavě České republiky, v Listině základních práv a svobod a dále pro jednotlivé orgány činné v trestním řízení rozvedeny v zákoně o soudech a soudcích, dále v zákoně o státním zastupitelství a v zákoně číslo 273/2008 Sb., o Policii České republiky ve znění pozdějších právních předpisů (dále jen „zákon o Policii ČR“).

Úkolem trestního řízení je:

- zjistit trestné činy a jejich pachatele podle zákona spravedlivě potrestat
- působit k upevnování zákonitosti
- předcházet a zamezovat trestné činnosti
- působit výchovně na občany v duchu důsledného zachování zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti.

Postup orgánů činných v trestním řízení, případně i jiných osob zúčastněných na trestním řízení, je upraven trestním právem procesním.

Trestní právo procesní:

- je odvětvím českého práva, kterým se upravuje trestní řízení
- je součástí veřejného práva

- je souhrnem právních norem.

Trestní právo procesní chrání:

- zájmy společnosti
- ústavní zřízení ČR
- práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob.

Trestní právo procesní upravuje:

- postup orgánů činných v trestním řízení, případně jiných osob zúčastněných na trestním řízení, a to:
 - při zjišťování trestných činů,
 - při rozhodování o nich,
 - při výkonu těchto rozhodnutí,
 - při objasňování příčin trestné činnosti.
- práva a povinností orgánů činných v trestním řízení, případně jiných osob zúčastněných na trestním řízení

V České republice je při trestním řízení a v trestním právu procesním důsledně respektována Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod (dále jen „Listina“), která je součástí ústavního pořádku České republiky. Ve vztahu k trestnímu řízení jsou důležitá tato ustanovení:

- „Každý může činit, co není zákonem zakázáno a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“ (čl. 2/3 Listiny, čl. 2/4 Ústavy)
- „Povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod.“ (čl. 4 Listiny)
- „Při používání ustanovení o mezích základních práva svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu, přičemž taková omezení nesmějí být zneužita k jiným účelům, než pro která byla stanovena.“ (čl. 4/4 Listiny)
- „Orgány činné v trestním řízení smějí státní moc ve vztahu k fyzickým a právnickým osobám uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem a jen způsobem, který stanoví zákon.“ (čl. 2/2 Listiny, čl. 2/1,3 Ústavy)
- „Každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké“ (čl. 37/1 Listiny).
- „Obviněný má právo odepřít výpověď; tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven“ (čl.40/4 Listiny)

Základním právním předpisem trestního práva procesního je, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním ve znění pozdějších právních předpisů (dále jen „TŘ“). Soudnictví ve věcech mládeže upravuje zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

Věcná působnost TŘ je omezena výlučně na trestné činy. Dle článku 40/1 Listiny jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.

Procesní úkony se provádí podle TŘ účinného v době, kdy je úkon prováděn.

Na území ČR je TŘ závazný pro všechny orgány činné v trestním řízení. Jde o tzv. místní působnost zákona, resp. zákon, kterým se řídí soud (lat. lex fori); v mezinárodním právu tzn. zásadu, která určuje, že při soudním projednávání má být aplikováno právo státu, v němž se proces koná.

Procesní exempce (vynětí z působnosti TŘ) platí pro:

- osoby požívající diplomatických výsad a imunit dle mezinárodního práva,
- poslance a senátory,
- ústavní soudce a soudce a přísedící obecných soudů.

Z hlediska časového průběhu lze trestní řízení, podle zákonů České republiky, členit na dvě základní stadia:

- 1) **Přípravné řízení**, které zahrnuje:
 - a) prověřování okolností nasvědčujících tomu, že se stal trestný čin,
 - b) trestní stíhání, resp. vlastní vyšetřování, které představuje již vedení trestního stíhání proti obviněnému.
- 2) **Řízení před soudem**, které je vedeno na podkladě obžaloby či návrhu na potrestání a zahrnuje tato dílčí stadia:
 - a) předběžné projednání obžaloby
 - b) hlavní líčení
 - c) řízení o opravných prostředcích
 - d) vykonávací řízení

5.1 Základní zásady trestního řízení

V následujícím textu této bakalářské práce jsou základní zásady trestního řízení řazeny podle posloupnosti jednotlivých odstavců § 2 TŘ, ve kterém jsou tyto zásady uvedeny.

5.1.1 Zásada řádného zákonného procesu

Zásada řádného zákonného procesu znamená, že nikdo nemůže být stíhán jinak, než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví zákon (§ 2, odst. 1 TŘ). Latinská zásada „nullum crimen sine lege“ znamená, že není trestného činu bez zákona, tj. trestným činem je jen takové jednání, které je za trestný čin zákonem označené.

5.1.2 Zásada presumpce nevinny

Zásada presumpce (předpokladu) nevinny znamená, že dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen (čl. 14/2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, čl. 6/2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, § 2, odst.2 TŘ).

5.1.3 Zásada legality

Zásada legality znamená, že státní zástupce je povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak (§ 2, odst. 3 TŘ). I když to v Trestním řádu není výslovně uvedeno, lze dovodit, že tuto povinnost má též policejní orgán.⁸

5.1.4 Zásada zdrženlivosti a přiměřenosti

Zásada zdrženlivosti a přiměřenosti znamená, že v trestním řízení je možné zasahovat do práv a svobod zaručených Listinou a mezinárodními smlouvami jen v co nejmenší míře (§ 2, odst. 4 TŘ).⁹

⁸ Císařová Dagmar, Fenyk Jaroslav a kolektiv: *Trestní právo procesní*, 4. aktualizované a rozšířené vydání, str. 67, Praha, 2006, ISBN 80-7201-594-X

⁹ Císařová Dagmar, Fenyk Jaroslav a kolektiv: *Trestní právo procesní*, 4. aktualizované a rozšířené vydání, str. 67, Praha, 2006, ISBN 80-7201-594-X

5.1.5 Zásada rychlosti (rychlého řízení)

Dle článku 38, odst. 2 Listiny základních práv a svobod má každý právo, aby jeho věc byla projednána bez zbytečných průtahů. Zásada rychlého řízení tedy znamená, že trestní věci se musí projednávat co nejrychleji (§ 2, odst. 4 TŘ).

Zpráva ministerstva zahraničí USA o stavu dodržování lidských práv v České republice za rok 2011, která je přístupná online na <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2011/eur/186344.htm>

V první polovině roku, průměrná délka trestního stíhání byla 50 dní na okresní úrovni a 332 dní na regionální úrovni. Ve stejném období, průměrná délka soudního řízení je 199 dnů na úrovni okresů a 716 dní na regionální úrovni.

délka trestního stíhání byla 50 dní na okresní úrovni a 332 dní na regionální úrovni. Ve stejném období, průměrná délka soudního řízení je 199 dnů na úrovni okresů a 716 dní na regionální úrovni.

5.1.6 Zásada oficiality

Zásada oficiality znamená, že pokud Trestní řád nestanoví něco jiného, postupují orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti (ex officio). Tato zásada je zakotvena v § 2, odst. 4 TŘ.

5.1.7 Zásada vyhledávací

Zásada vyhledávací konkretizuje postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o kterém nejsou důvodné pochybnosti. Vyhledávání se podle 1. věty § 2, odst. 5 TŘ provádí v rozsahu, který je nezbytný pro rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení. V přípravném řízení orgány činné v trestním řízení objasňují způsobem uvedeným v trestním řádu i bez návrhu stran stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se trestní řízení vede.

5.1.8 Zásada zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti

Zásada zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti (dříve byl používán pojem „zásada materiální /objektivní/ pravdy“) je zapracována do § 2, odst. 5 TŘ, a ukládá orgánům činným v trestním řízení, aby zjistili skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí.

Doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu.

Latinské rčení „In dubio pro reo“ znamená „v pochybnostech ve prospěch obviněného“, tj. nelze-li odstranit pochybnosti, týkající se otázek viny obviněného, je třeba rozhodnout pro obviněného příznivěji, tedy zprostit jej obžaloby.

5.1.9 Zásada volného hodnocení důkazů

Zásada volného hodnocení důkazů znamená, že orgány činné v trestním řízení mají hodnotit důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu. Tato zásada je zakotvena v § 2, odst. 6 TŘ.

5.1.10 Zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů

Zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů znamená, že všechny orgány činné v trestním řízení v trestním řízení jsou povinny spolupracovat se zájmovými sdruženími občanů a využívat jejich výchovného působení (§ 2, odst. 7 TŘ).

5.1.11 Zásada obžalovací

Zásada obžalovací stanoví, kdo plní při trestním řízení před soudy funkci žalobce. Podle § 2, odst. 8 TŘ trestní stíhání před soudy je možné jen na základě obžaloby nebo návrhu na potrestání, které podává státní zástupce. Veřejnou žalobu v řízení před soudem zastupuje státní zástupce. Státní zástupce je povinen dokazovat vinu obžalovaného.

5.1.12 Zásada veřejnosti

Zásada veřejnosti znamená, že trestní věci se před soudem projednávají veřejně tak, aby se občané, tj. nejen strany trestního řízení, ale i jiní posluchači, mohli projednávání zúčastnit a jednání sledovat.

Při soudním jednání smí být veřejnost vyloučena jen v případech výslovně stanovených zákonem (čl. 96, odst. 2 Ústavy ČR, § 2, odst. 10 TŘ).

Rozsudek se vyhláší vždy veřejně (čl. 96, odst. 2 Ústavy ČR).

5.1.13 Zásada bezprostřednosti a zásada ústnosti

Zásada bezprostřednosti znamená, že soud může rozhodovat pouze na základě důkazů předložených při soudním jednání. Tato zásada je uvedena v § 2, odst. 12 TŘ. Soud tedy nemůže rozhodovat podle nepředložených důkazů. Nepředloženým důkazem je např. tzv. svědectví z druhé ruky.

Ze zásady bezprostřednosti pak vyplývají dvě procesní pravidla, a to:

- pravidlo nezměnitelnosti složení soudu a
- pravidlo nepřerušitelnosti soudního jednání.¹⁰

Zásada ústnosti znamená, že jednání před soudy je ústní (čl. 96, odst. 2 Ústavy ČR). Důkaz výpověďmi svědků, znalců a obviněného se provádí zpravidla tak, že se tyto osoby vyslýchají (§ 2, odst. 11 TŘ).

5.1.14 Zásada zajištění práva na obhajobu

Zásada zajištění práva na obhajobu znamená, že ten, proti němuž se trestní řízení vede, musí být v každém období řízení poučen o právech umožňujících mu plně uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce; všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit mu uplatnění jeho práv (§ 2, odst. 13 TŘ).

Pokud je to nezbytné k zajištění účinného přístupu ke spravedlnosti, má být poskytnuta všem, kdo nemají dostatečné prostředky, bezplatná právní pomoc. Nárok na bezplatnou právní pomoc je zakotven mimo jiné i v občanském soudním řádu (zákon č. 99/1963 Sb.), který přiznává každému účastníkovi soudního řízení právo, aby ho před soudem zastupoval právní zástupce. Pokud účastník soudního řízení požádá soud, může mu být přiznán nárok na bezplatnou právní pomoc a může mu být přidělen právník zdarma. Podmínkou bezplatné právní pomoci je to, že existují prokazatelné důvody pro osvobození od soudních poplatků.

Právní poradenství poskytuje např. Česká advokátní komora, která zajišťuje právní pomoc osobám, které se nemohou z různých příčin a důvodů domoci právní pomoci advokátem ve dvou formách, jednak v rámci právní úpravy obsažené v § 18 odst. 2 zákona o advokacii a jednak v rámci výkonu veřejně prospěšné činnosti organizováním bezplatných právních porad v jednotlivých regionech.

¹⁰ Císařová Dagmar, Fenyk Jaroslav a kolektiv: *Trestní právo procesní*, 4. aktualizované a rozšířené vydání, str. 74, Praha, 2006, ISBN 80-7201-594-X

5.1.15 Zásada užívání mateřského jazyka či ovládaného jazyka

Zásada užívání mateřského jazyka či ovládaného jazyka znamená, že orgány činné v trestním řízení jsou povinny vést řízení a vyhotovovat svá rozhodnutí v českém jazyce.

Každý, kdo prohlásí, že neovládá český jazyk, je oprávněn používat před orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka nebo jazyka, o kterém uvede, že ho ovládá (§ 2, odst. 14 TR).

Dle článku 37, odst. 4 Listiny, pokud někdo prohlásí, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání, má právo na tlumočníka.

5.2 Přípravné řízení

Přípravné řízení má dvě stadia, a to:

- a) prověřování okolností nasvědčujících tomu, že se stal trestný čin,
- b) trestní stíhání, resp. vlastní vyšetřování, které představuje již vedení trestního stíhání proti obviněnému.

Pro obě stadia přípravného řízení platí, že **je nepřípustné získat důkaz nezákonnou cestou**, a to např. když důkaz byl pořízen nebo opatřen v rozporu s obecně závaznými právními předpisy a jehož pořízením nebo opatřením došlo k porušení práv jiné fyzické nebo právnické osoby. K důkazům získaným nezákonnou cestou se při soudním řízení nepřihlíží

5.2.1 Zajišťovací úkony

Zajišťovací úkony jsou procesní úkony, kterými jsou „prolamována“ základní práva a svobody, a to pouze v případech, kdy to zákon výslovně umožňuje. Zde konkrétně trestní řád. Zajišťovací úkony jsou úkony, které mají zajistit přítomnost osob i věcí důležitých pro trestní řízení, jež je třeba k úspěšnému provedení trestního řízení. Je to předvolání, předvedení, zadržení, příkaz k zatčení a vazba obviněného. Dále pak to jsou:

- úkony zasahující do osobní svobody:
 - předvolání svědka, znalce a tlumočníka
 - výzva dostavit se k podání vysvětlení
 - předvedení svědka a osoby vyzvané k podání vysvětlení
 - pořádková pokuta
- úkony zasahující do nedotknutelnosti osoby:

- osobní prohlídka
- úkony zasahující do práva vlastnit majetek:
 - vydání věci
 - odnětí věci
 - zajištění peněžních prostředků na účtu u banky, zaknihovaných cenných papírů, nemovitostí, jiné majetkové hodnoty a náhradní hodnoty
- úkony zasahující do nedotknutelnosti obydlí:
 - domovní prohlídka
 - prohlídka jiných prostor a pozemků
 - vstup do obydlí, jiných prostor a na pozemek
 - provádění důkazů v bytě, obydlí, jiných prostorách a na pozemku
- úkony zasahující do listovního tajemství a tajemství dopravovaných zpráv
 - zadržení zásilky
 - otevření zásilky
 - záměna zásilky
 - sledovaná zásilka
 - odposlech a záznam telekomunikačního provozu
 - zjišťování údajů o telekomunikačním styku.

5.2.2 Úkony zasahující do nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí

Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena článkem 7/1 Listiny. čl. 9/1 MPLP, čl.5/1 EÚLP. Nikdo nesmí být svévolně zatčen nebo zadržen. Nikdo nesmí být zbaven svobody kromě případů, kdy se tak stane na základě zákona a ve shodě s řízením, jež je stanoveno zákonem.

Dle 3 článku 8/3 Listiny obviněného nebo podezřelého z trestného činu je možno zadržet jen v případech stanovených v zákoně. Každý, kdo je zatčen, musí být v době zatčení seznámen s důvody svého zatčení a musí být neprodleně informován o obviněních proti němu vznesených. Zadržená osoba musí být ihned vyslechnuta a nejpozději do 48 hodin propuštěna na svobodu nebo odevzdána soudu. Soudce musí zadrženou osobu do 24 hodin od převzetí vyslechnout a rozhodnout o vazbě, nebo ji propustit na svobodu.

Dle článku 8/4 Listiny pak je možno zatknout obviněného jen na písemný odůvodněný příkaz soudce. Zatčená osoba musí být do 24 hodin odevzdána soudu.

Soudce musí zatčenou osobu do 24 hodin od převzetí vyslechnout a rozhodnout o vazbě nebo ji propustit na svobodu.

Článek 8/5 8 Listiny stanoví, že nikdo nesmí být vzat do vazby, leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu.

Obviněné osoby musí být (s výjimkou mimořádných okolností) odděleny od osob odsouzených a musí se s nimi zacházet úměrně ke skutečnosti, že o jejich vině dosud nebylo rozhodnuto. Obviněné mladistvé osoby musí být odděleny od dospělých a co možná nejrychleji postaveny před soud (čl. 10/2MPLP).

Zájem o situaci ve vazebních věznicích vzrostl v souvislosti s uvalením vazby na Davida Ratha. Ve Zprávě o stavu lidských práv v České republice za rok 2011, kterou vydal Český helsinský výbor v červnu 2012 je uvedeno: *„Závažná je situace ve vazebních věznicích. Skutečnost, že v jedné cele jeden vězeň vykonává potřebu a druhý ve stejnou chvíli jí, zasahuje do důstojnosti těchto osob. Přitom ve vazební věznici pobývá člověk, u kterého vina nebyla vynesena, v souladu s presumcí nevinny je tedy nutné na něj pohlížet jako na nevinnou osobu.“*¹¹

Každý, kdo se stal obětí nezákonného zatčení nebo vazby, má právo na odškodnění (čl. 9, odst. 5 MPLP; čl. 5/5 EÚLP, čl. 36/3 Listiny). Otázku přiměřeného odškodnění za vazbu řešil v nedávné době Nejvyšší soud. K tomu cituji článek ze zpravodajského portálu ČT 24: *„Nejvyšší soud (NS) uvedl v novém sjednocujícím stanovisku, že přiměřené odškodnění za nezákonnou vazbu činí 500 až 1 500 korun za den. Do současnosti se rozhodování soudů v otázce odškodňování nemajetkové újmy různilo. Většinou bývalo odškodné spíš nižší. Stanovené rozmezí je podle něj orientační a soudy musejí vždy zvážit konkrétní okolnosti případu. Stanovisko NS dopadne na soudní spory, v nichž se lidé zpětně domáhají peněz od státu za neoprávněnou vazbu.“*¹²

Některé zásahy do osobní a domovní svobody mimo trestní řízení dovolují také ustanovení zákona o Policii ČR (viz zejména § 12, odst. 8, § 13, odst. 5, §§ 14 – 16, § 21)¹³

¹¹ Zdroj: Zpráva o stavu lidských práv v České republice za rok 2011, Český helsinský výbor, červen 2012, dostupné online z http://www.helcom.cz/dokumenty/ZLP_2011_CHV.pdf

¹² Článek: „Přiměřené odškodnění za vazbu je 500 až 1 500 korun“(autor neuveden). Internetový zpravodajský portál ČT 24. (cit. 9.2.2012) Dostupné online z: www.ct24.cz

¹³ Císařová Dagmar, Fenyk Jaroslav a kolektiv: *Trestní právo procesní*, 4. aktualizované a rozšířené vydání, str. 2864, Praha, 2006, ISBN 80-7201-594-X

5.2.2.1 Osobní prohlídky

Dle § 82, odst. 4 TŘ osobní prohlídku lze vykonat, je-li důvodné podezření, že někdo má u sebe věc důležitou pro trestní řízení.

Postup při provádění osobní prohlídky upravuje § 83b TŘ. V přípravném řízení může nařídit osobní prohlídku státní zástupce nebo s jeho souhlasem policejní orgán.

Osobní prohlídku vykonává vždy osoba stejného pohlaví. Bez příkazu nebo souhlasu může policejní orgán vykonat osobní prohlídku jen tehdy, jestliže příkazu nebo souhlasu předem dosáhnout nelze a věc nesnese odkladu, anebo jestliže jde o osobu přistiženou při činu nebo o osobu, na kterou byl vydán příkaz k zatčení. Bez příkazu nebo souhlasu lze též provést u osoby zadržené a u osoby, která byla zatčena nebo která se bere do vazby, je-li podezření, že má u sebe zbraň nebo jinou věc, jíž by mohla ohrozit život nebo zdraví vlastní nebo cizí.

5.2.2.2 Zavazadlové prohlídky

Zavazadlové prohlídky v Trestním řádu specifikovány nejsou. Dají se však přiměřeně použít ustanovení § 82, odst. 4 TŘ.

5.2.2.3 Domovní prohlídky

Nedotknutelnost obydlí je chráněna čl. 12 Listiny. Domovní prohlídky jsou definovány v § 82, odst. 1 TŘ.

Ustanovení o domovních prohlídkách se vztahují i na rekreační chalupy a chaty a pokoje v hotelích, penzionech, penzionátech apod.¹⁴

Doc. JUDr. Karel Klíma CSc. ve svém díle „*Ústavní právo*“¹⁵ připouští domovní prohlídky též při plnění úkolů veřejné zprávy, je-li obydlí užíváno také pro podnikání nebo pro provozování jiné hospodářské činnosti.

5.2.2.4 Prohlídky jiných prostor a pozemků

Obdobné zásady jako pro domovní prohlídky platí pro prohlídky jiných prostor a pozemků. Tyto prohlídky jsou definovány v § 82, odst. 2 TŘ.

¹⁴ Císařová Dagmar, Fenyk Jaroslav a kolektiv: *Trestní právo procesní*, 4. aktualizované a rozšířené vydání, str. 284, Praha, 2006, ISBN 80-7201-594-X

¹⁵ Klíma Karel: *Ústavní právo*, Aleš Čeněk, Plzeň, 2006, ISBN 80-7380-000-4

5.2.2.5. Prohlídky automobilů

Za prostor nesloužící k bydlení podle § 82, odst. 2 TŘ lze považovat i automobil, pokud se nejedná o karavan (obytný automobil, obytný přívěs automobilu) nebo rotel (ubytovací a stravovací zařízení v autobusovém přívěsu nebo patrovém autobusu).¹⁶

Policista je oprávněn zastavit dopravní prostředek a provést jeho prohlídku v případě pronásledování či pátrání po pachatelích některého ze zvlášť závažných trestných činů nebo po věcech z nich pocházejících či s nimi souvisejících, a při pátrání po hledaných osobách, zbraních, střelivu, výbušninách, omamných látkách, existuje-li důvodné podezření, že se nacházejí v autě (§ 42 zákona o Policii ČR).

5.2.2.6 Oprávnění ke vstupu do obydlí, jiných prostor a na pozemek

Domovní prohlídkou není zvláštní oprávnění dle § 83c TŘ ke vstupu do obydlí, jiných prostor a na pozemek v těchto případech:

- v případě nezbytnosti ochrany života nebo zdraví osob,
- v případě nezbytnosti ochrany práv a svobod druhých,
- v případě odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku.

5.2.2.7 Listovní tajemství

Listovní tajemství nebo též tajemství dopravovaných zpráv je jedním ze základních lidských práv. Je zaručeno článkem 13 Listiny, čl. 17 MPLP, čl. 8 EÚLP.

Porušováním tohoto tajemství mohou být mj. i případy, kdy druhá osoba čte bez vědomí adresáta SMS v cizím mobilu nebo když druhá osoba čte bez vědomí adresáta jí neurčené zprávy zasílané elektronickou poštou (e-mailem). Tento zákaz je možné vztáhnout i na záznamy na magnetických, optických či jiných nosičích.

Úmyslné porušení listovního a jemu obdobných tajemství navíc zakládá skutkovou podstatu trestných činů podle § 182 trestního zákona¹⁷ - „Porušení tajemství dopravovaných zpráv“ nebo § 183 trestního zákona „Porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí“.

¹⁶ Císařová Dagmar, Fenyk Jaroslav a kolektiv: *Trestní právo procesní*, 4. aktualizované a rozšířené vydání, str. 284, Praha, 2006, ISBN 80-7201-594-X

¹⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

Výjimka z ochrany listovního tajemství je možná např. v trestním řízení. Taková výjimka je možná pouze v odůvodněných případech, je-li to nutné k objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení, přičemž rozhodování o otevření zásilky je svěřeno do kompetence soudu.¹⁸ V zákoně č. 29/2000 Sb., o poštovních službách, je možnost otevření poštovní zásilky definována v § 8 tohoto zákona.

V totalitním režimu bývalého Československa se různé druhy cenzury všech druhů listovních zásilek včetně balíků skrývaly pod pojmem “prověrka korespondence”. Kontrola korespondence byla zaměřena jak proti konkrétním osobám podezřelým z protistátní činnosti, tak i ke zjišťování momentálních nálad ve společnosti a prevenci tzv. negativních jevů., a to přesto, že již tehdy jedním ze základních práv občanů, zaručených ústavou, byla ochrana listovního tajemství a ochrana tajemství dopravovaných zpráv. Trestní řád již tehdy stanovil přísné podmínky pro vydání povolení k cenzuře korespondence. Metody bývalé StB (Státní bezpečnosti) na tomto úseku její činnosti jsou popsány ve studii *Operativní technika v rukou StB*.¹⁹

5.2.2.8 Poštovní tajemství

Poštovní tajemství je definováno v § 16 zákona č. 29/2000 Sb., o poštovních službách. Jedná se vlastně též o ochranu tajemství dopravovaných zpráv, které je zaručeno článkem 13 Listiny. V podstatě se jedná o to, že nositelé poštovního tajemství, tj. poštovní operátoři nebo osoby vykonávající činnost v poštovních službách, mají povinnost zachovávat mlčenlivost o skutečnostech týkajících se poskytované nebo poskytnuté poštovní služby, které se při své činnosti dozvěděli. Této povinnosti jsou zproštěny jen v případě výjimek stanovených zákonem.

5.2.2.9 Telekomunikační tajemství

Telekomunikační tajemství je obdoba listovního a poštovního tajemství. Je zaručeno článkem 13 Listiny, čl. 17 MPLP, čl. 8 EÚLP .a je definováno v § 84 Zákona č. 151/2000 Sb., o telekomunikacích takto: „*Každý, kdo se dozví informace o skutečnostech, které jsou předmětem telekomunikačního tajemství, je povinen*

¹⁸ Viz § 158d TR

¹⁹ Povolný Daniel: *Operativní technika v rukou StB*, Praha, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu Policie České republiky, 2001, ISBN 80-902885-3-7

Příslušná kapitola této studie je dostupná online na webových stránkách ministerstva vnitra (cit. 2. 2. 2012) z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/police/udv/vystavy/vystava1/5odp.html>

zachovávat o nich mlčenlivost.“ Výjimky jsou možné jen v případech stanovených zákonem.

Trestní řád již v totalitním režimu bývalého Československa stanovil přísné podmínky pro vydání povolení k odposlechu telefonu, protože již tehdy jedním ze základních práv občanů, zaručených ústavou, byla ochrana tajemství dopravovaných zpráv. Přesto docházelo k masivnímu porušování tohoto základního práva. Metody StB na tomto úseku její činnosti jsou popsány ve studii *Operativní technika v rukou StB*²⁰

V poslední době (v červnu 2011) vzbudil pozornost případ varnsdorfského policisty Mariana Hudce, který dostal v letech 2009 a 2010 od děčínských soudců souhlas se sledováním různých telefonních čísel. V případě policisty Hudce nešlo přímo o odposlouchávání telefonů, ale o "výpisy hovorů", tedy informace, kdo, kdy, jak dlouho a komu volal. Mobilní telefony se v každém místě připojují na nejbližší buňky, které hovor posílají dále, tak lze zjistit, kde přibližně se osoba nacházela. Tyto informace má telefonní operátor a na soudní příkaz je musí poskytnout policii. Hudec jako záminku uváděl například prověřování obchodu s bílým masem nebo fingovanou svatbu, která měla legalizovat pobyt cizince z Nigérie. Už ale nevysvětlil konkrétní souvislost mezi odůvodněním a sledovanými čísly, mezi kterými bylo i telefonní číslo předsedy Ústavního soudu Rychetského.²¹

Snadná cesta, jakou se policista z Varnsdorfu Marian Hudec dostal k povolení sledovat telefony některých vysokých představitelů, měla dohru i pro soudce, kteří je vydávali.

Evropský soud pro lidská práva v roce 2012 rozhodl, že Česko vážně poškodilo a protiprávně kriminalizovalo dnes již zemřelého Františka Oldřicha Kinského, Česká policie sledovala se souhlasem soudu, ve snaze zamezit navrácení zabaveného majetku, nejen telefon F. O. Kinského, ale dokonce i jeho advokáta Jaroslava Čapka,

²⁰ Povolný Daniel: *Operativní technika v rukou StB*, Praha, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu Policie České republiky, 2001, ISBN 80-902885-3-7

Příslušná kapitola této studie je dostupná online na webových stránkách ministerstva vnitra (cit. 2. 2. 2012) z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/policie/udv/vystavy/vystava1/2odp.html>

²¹ Zdroj: Jiří Šťastný: *Špehování mobilů bezhlavě schvaloval jen soud v Děčíně, ukázala kontrola*
Článek ze dne 28.7.2011 publikovaný na internetovém deníku idnes.cz (cit.2.2.2012)

Článek je dostupný online na: http://zpravy.idnes.cz/spehovani-mobilu-bezhlave-schvaloval-jen-soud-v-decine-ukazala-kontrola-1oa-/domaci.aspx?c=A110728_134954_domaci_js

což je nepřípustné. Ke stejnému závěru dospěl už v roce 2007 také Ústavní soud, podle něhož odposlechy neměly být povoleny.²²

Ústavní soud dne 20. prosince 2011 zrušil ustanovení § 88a zákona č. 141/1961 Sb. (Trestního řádu), a to uplynutím dne 30. září 2012. Ustanovení § 88a povolovalo orgánům činným v trestním řízení, aby za účelem objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení získaly od provozovatelů služeb elektronických komunikací údaje o uskutečněném telekomunikačním provozu, které jsou jinak předmětem telekomunikačního tajemství anebo se na ně vztahuje ochrana osobních a zprostředkovacích dat. Ustanovení § 88a TŘ umožňovalo vyžadovat pro účely trestního řízení tzv. provozní a lokalizační údaje, tj. mj. údaje o tom, které hovory byly z daného přístroje uskutečněny a které SMS odeslány nebo přijaty, a kde se v určité době mobilní telefon nacházel. Nálezem sp. zn. Pl. ÚS 24/11 Ústavní soud vyhověl návrhu Obvodního soudu pro Prahu 6.²³

5.2.3 Úkony zasahující do práva vlastnit majetek

5.2.3.1 Povinnost k vydání věci

Zásahem do vlastnického práva, což je dle článku 11 Listiny jedno ze základních práv občana, je povinnost k vydání věci. Tato povinnost je definována v § 78 TŘ. V přípravném řízení je oprávněn vyzvat k vydání věci státní zástupce nebo policejní orgán.“

5.2.3.2 Odnětí věci

Zásahem do vlastnického práva je samozřejmě též odnětí věci podle § 79 TŘ. Není-li věc důležitá pro trestní řízení na vyzvání vydána tím, kdo ji má u sebe, může mu být na příkaz předsedy senátu a v přípravném řízení na příkaz státního zástupce nebo

²² Zdroj: Tomáš Fránek: Spravedlnost až po smrti. Hrabě Kinský porazil Česko. Článek publikovaný na internetovém zpravodajském portálu aktuálně.cz (online) (cit. 20. 3. 2012) z

http://aktualne.centrum.cz/domaci/kauzy/clanek.phtml?id=732407#utm_source

²³ Nález je dostupný online na webových stránkách Ústavního soudu (cit. 2.2.2012)

<http://www.concourt.cz/soubor/6113>

policejního orgánu odňata. Policejní orgán potřebuje k vydání takového příkazu předchozí souhlas státního zástupce.

5.2.3.3 Zajištění peněžních prostředků na účtu u banky apod.

Dalším zásahem do vlastnického práva je zajištění peněžních prostředků na účtu u banky. Tuto záležitost řeší § 79a TR.

Z důvodů, pro které lze zajistit peněžní prostředky na účtu u banky, lze rozhodnout o zajištění peněžních prostředků na účtu u spořitelního a úvěrního družstva nebo jiných subjektů, které vedou účet pro jiného, blokaci peněžních prostředků penzijního připojištění se státním příspěvkem, blokaci čerpání finančního úvěru a blokaci finančního pronájmu. Tuto záležitost řeší § 79b TR.

Obdobně se postupuje při zajištění zaknihovaných cenných papírů. Tuto záležitost řeší § 79c TR.

5.2.4 Operativně pátrací prostředky

Důležitou formou úkonů v přípravném řízení jsou operativně pátrací prostředky (§ 158b – 158e TR). Operativně pátracími prostředky jsou:

- sledování osob a věcí (jde o elektrotechnické, radiotechnické, fototechnické, optické, mechanické a jiné technické prostředky a zařízení, které slouží k pozorování a pořizování záznamů);
- použití agenta - vytváří možnost infiltrace policie do kriminálního prostředí; kde se páchají nejzávažnější trestní činy;²⁴
- předstíraný převod (předstíraná koupě, prodej nebo jiný způsob předmětu plnění – např. koupě drog policistou);

Poznámka: Na skryté nebezpečí předstíraného uzavření smlouvy upozorňuje článek Luďka Mádlá ze dne 1. 2. 2012 na internetovém deníku Aktuálně.cz, cituji:

„Firma Square Transaction totiž označuje smlouvu podepsanou správcem těsně před předáním úplatku, byť pod skrytým policejním dohledem, za právoplatně podepsanou a žádá soud, aby uznal, že dosáhla snížení dluhu. Pak by se ovšem naplnil cíl, k jehož dosažení měl podle vyšetřovatelů úplatek sloužit. A pomohla by k tomu i drobná chyba státního zástupce, která nakonec může přijít na 24 milionů.“

²⁴ Viz Císařová Dagmar, Fenyk Jaroslav a kolektiv: *Trestní právo procesní*, 4. aktualizované a rozšířené vydání, str. 327, Praha, 2006, ISBN 80-7201-594-X

Lukáš Eichinger, advokát obviněných představitelů Square, pak argumentuje judikaturou Nejvyššího soudu o teorii projevu vůle takto:

„Pokud jedna strana chce smlouvu uzavřít a být jejím obsahem vázána, zatímco druhá jedná "na oko", aniž by to druhé straně muselo být zřejmé, jde u strany jednající nevázně jen o mentální rezervaci, která nemůže mít vliv na platnost právního úkonu,“ cituje Eichinger.^{25, 26}

5.2.5 Ochrana osobních údajů

Každý má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě (článek 10, odst. 3 Listiny). Specifickými druhy této ochrany je bankovní tajemství a lékařské tajemství.

5.2.5.1 Bankovní tajemství

Na všechny bankovní obchody, peněžní služby bank, včetně stavů na účtech a depozit, se vztahuje bankovní tajemství, což je určitý druh ochrany osobních údajů podle článku 10, odst. 3 Listiny. Bankovní tajemství spočívá v povinnosti banky zachovávat mlčenlivost o těchto záležitostech, a to pokud klient nedá souhlas ke sdělení těchto údajů třetí osobě. Zákon stanovuje, komu smí banka údaje sdělit bez souhlasu klienta.

Bankovní tajemství upravuje § 38 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách. Oznámení banky o podezření, že byl spáchán trestný čin nebo přestupek, učiněné státnímu zástupci, policejním nebo jiným příslušným orgánům, však nemůže být posuzováno jako porušení ustanovení § 38 tohoto zákona.²⁷

Policie může pro účely zahájeného pátrání po konkrétní hledané nebo pohřešované osobě žádat od banky předávání dat o době a místě použití elektronického platebního prostředku hledané nebo pohřešované osoby. Informace získané od banky lze

použít pouze pro účely zjištění doby a místa pobytu osoby (§ 68 zák. č. 273/2008 Sb.)

Útvar policie, jehož úkolem je boj s terorismem, může za účelem předcházení

²⁵ Zdroj: *Aktuálně.cz: zpravodajský portál*, (online) (cit. 2. 2. 2012) dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/kauzy/clanek.phtml?id=731162>

²⁶ Mentální rezervace = vnitřní výhrada; nesoulad mezi projevem vůle a vlastní vůlí, tzn. případy, kdy někdo projeví navenek nějakou vůli, ale ve skutečnosti následky nechce.

²⁷ Viz § 38a, odst. 6 zákona č. 21/1992 Sb.

a odhalování konkrétních hrozeb v oblasti terorismu v nezbytném rozsahu žádat od banky předávání dat o době a místě použití elektronického platebního prostředku (§ 71 zák. č. 273/2008 Sb.)

5.2.5.2 Lékařské tajemství

Lékařské tajemství je dalším druhem ochrany osobních údajů, která je dána článkem 10/3.3 Listiny.

Lékařské tajemství je starý termín, kterým se označuje lékařská mlčenlivost o údajích pacienta, o jeho diagnóze a způsobu léčení i zdravotním stavu, je jednou z nejdůležitějších mravních zásad lékařské etiky. Adepti lékařství přísahají, že ji nikdy neporuší. Tuto mlčenlivost jsou podle § 55, odst. 2, písm. d, zákona č. 20/1966 Sb. o péči o zdraví lidu a podle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, povinni zachovávat i ostatní pracovníci ve zdravotnictví.). Povinností mlčenlivosti není zdravotnický pracovník vázán v rozsahu nezbytném pro obhajobu v trestním řízení a pro řízení před soudem nebo jiným orgánem, je-li předmětem řízení spor mezi ním, popřípadě jeho zaměstnavatelem a pacientem, nebo jinou osobou uplatňující práva na náhradu škody nebo na ochranu osobnosti v souvislosti s poskytováním zdravotní péče.²⁸

Zákon č. 20/1966 Sb. o péči o zdraví lidu pak v souladu s tím s ohledem na zvláštní aspekty zdravotnického povolání stanoví všem pracovníkům ve zdravotnictví, aby zachovali mlčenlivost o všech skutečnostech, které se v souvislosti s výkonem své činnosti dozví (§ 55 odst. 2 písm. d/ zákona). Mlčenlivosti může zdravotníky zbavit pouze ošetřovaná osoba (kromě v zákoně uvedených výjimek).

V § 2 odst. 8 Etického kodexu České lékařské komory je uvedeno, že: „*Lékař je v zájmu pacienta povinen důsledně zachovávat lékařské tajemství, s výjimkou případů, kdy je této povinnosti souhlasem pacienta zbaven, nebo když je to stanoveno zákonem.*“

V § 1 odst. 3 Etického kodexu České lékařské komory je pak uvedeno, že: „*Lékař má znát zákony a závazné předpisy platné pro výkon povolání a tyto dodržovat. S vědomím osobního rizika se nemusí cítit být jimi vázán, pokud svým obsahem nebo ve svých důsledcích narušují lékařskou etiku či ohrožují základní lidská práva.*“²⁹

²⁸ Viz § 55, odst. 2, písm. d, zákona č. 20/1966 Sb.

²⁹ Zdroj: *Etický kodex České lékařské komory*, viz *webové stránky lékařské komory* (cit. 2. 2. 2012) dostupné online z: http://www.lkcr.cz/doc/cms_library/10_sp_c_10_eticky_kodex-100217.pdf

V Trestním řádu je problematika zdravotní dokumentace řešena pouze takto: „Znalec přibráný k podání znaleckého posudku o příčině smrti nebo o zdravotním stavu zemřelé osoby je oprávněn vyžadovat zdravotnickou dokumentaci týkající se takové osoby; v ostatních případech může zdravotnickou dokumentaci vyžadovat za podmínek stanovených zvláštním zákonem.“³⁰

Pokud tedy účastník trestního řízení (pachatel nebo poškozený) nedá souhlas k získání informace o jeho zdravotním stavu, je k získání potřebných informací od lékaře apod. nutný souhlas soudce podle § 8 odst. 5 TR.

Policie může pro účely zahájeného pátrání po konkrétní hledané nebo pohřešované osobě žádat od zdravotní pojišťovny nebo zdravotnického zařízení poskytnutí

informací o době a místě poskytnutí zdravotní péče této osobě. Informace získané od zdravotní pojišťovny nebo zdravotnického zařízení lze použít pouze pro účely zjištění doby a místa pobytu osoby. Kromě toho policie může žádat poskytnutí údajů ze zdravotnické dokumentace za účelem zjištění totožnosti neznámé mrtvoly. (§ 68 zák. č. 273/2008 Sb.)

Útvar policie, jehož úkolem je boj s terorismem, může za účelem předcházení a odhalování konkrétních hrozeb v oblasti terorismu v nezbytném rozsahu žádat od zdravotní pojišťovny nebo zdravotnického zařízení poskytnutí informací o době a místě poskytnutí zdravotní péče (§ 71 zák. č. 273/2008 Sb.)

5.2.5.3 Zpracovávání osobních údajů policií

Policie může zpracovávat osobní údaje včetně citlivých údajů bez souhlasu osoby, jíž se tyto údaje týkají (dále jen „subjekt údajů“), pokud je to nezbytné pro plnění jejích úkolů. Shromažďovat údaje o rasovém původu, náboženském nebo politickém přesvědčení, o příslušnosti k zákonem nezakázanému sdružení nebo sexuálním chování lze pouze tehdy, je-li to nezbytné pro účely šetření (§ 79 zák. č. 273/2008 Sb.)

Policie může zveřejňovat osobní údaje:

- v rozsahu nezbytném k plnění úkolů policie v souvislosti
 - se zajišťováním bezpečnosti České republiky,
 - s pátráním po osobách, nebo

³⁰ Viz § 107, odst. 2 TR

- s předcházením a vyhledáváním trestné činnosti, nebo
- pro účely předcházení a zamezování závažných ohrožení veřejného pořádku a bezpečnosti (§ 81 zák. č. 273/2008 Sb.)

5.3 Řízení před soudem

Řízení před soudem je vedeno na podkladě obžaloby či návrhu na potrestání.

Každý má **nárok na spravedlivý proces** (čl. 14 MPLP, čl. 6 EÚLP).

Jedna ze základních zásad trestního práva je zásada „ne bis in idem“ (ne dvakrát o totéž) podle níž nikdo nemůže být dvakrát odsouzen za totéž jednání (čl. 14/7 MPLP)

Každému musí být umožněno poradit se, být obhajován a být zastupován.

5.3.1 Předběžné projednání obžaloby

Obžalobu přezkoumává předseda senátu a podle jejího obsahu a podle obsahu spisu posuzuje, zda je ji nutno předběžně projednat v zasedání senátu anebo zda může o ní nařídit hlavní líčení (§ 185 TŘ).

Predběžné projednání obžaloby se koná v neveřejném zasedání. To však nevyklučuje přítomnost dalších osob (zejména obviněného a státního zástupce). Nálezem Ústavního soudu č. 239/2005 Sb. bylo zrušeno ustanovení § 242, odst. 2, které to vylučovalo.³¹ Dle článku 5/4 EÚLP má totiž každý, kdo byl zbaven svobody zatčením nebo jiným způsobem, má právo podat návrh na řízení, ve kterém by soud urychleně rozhodl

o zákonnosti jeho zbavení svobody a nařídil propuštění, je-li zbavení svobody nezákonné. Obdobné ustanovení je v článku 8/4 Listiny Považuje-li to však předseda senátu pro rozhodnutí soudu za potřebné, nařídí o předběžném projednání obžaloby veřejné zasedání. (§ 187 TŘ)

³¹ Viz Císařová Dagmar, Fenyk Jaroslav a kolektiv: *Trestní právo procesní*, 4. aktualizované a rozšířené vydání, str. 501, Praha, 2006, ISBN 80-7201-594-X

5.3.2 Hlavní líčení

Hlavní líčení je nejdůležitějším stadiem trestního řízení, při kterém se uplatňují základní zásady trestního řízení, zejména zásada veřejnosti a zásada ústnosti a bezprostřednosti.³²

Rozsudek musí být vyhlášen veřejně (čl. 96, odst. 2 Ústavy ČR), avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků anebo, v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti (článek 6/1 EÚLP).

5.3.3 Řízení o opravných prostředcích

Každý, komu bylo dokázáno, že se dopustil trestného činu, má právo, aby důkazy a rozsudek byly přezkoumány vyšším soudem (článek 14/5 MPLP). Přitom platí tzv. zákaz změny k horšímu (zákaz reformationis in peius) tj. princip, který nedovoluje zhoršit postavení osoby, která podala opravný prostředek nebo v jejíž prospěch byl opravný prostředek podán jinou oprávněnou osobou.³³

Opravné prostředky se dělí na:

- **řádné opravné prostředky**
 - odvolání
 - stížnost
- **mimořádné opravné prostředky**
 - dovolání
 - stížnost pro porušení zákona
 - obnova řízení

5.4 Vykonávací řízení

Lidská práva musí být s určitými omezeními zachovávána i při výkonu trestu.

Se všemi osobami zbavenými osobní svobody se musí jednat lidsky a s úctou

³² Viz Císařová Dagmar, Fenyk Jaroslav a kolektiv: *Trestní právo procesní*, 4. aktualizované a rozšířené vydání, str. 412, Praha, 2006, ISBN 80-7201-594-X

³³ Viz Císařová Dagmar, Fenyk Jaroslav a kolektiv: *Trestní právo procesní*, 4. aktualizované a rozšířené vydání, str. 514, Praha, 2006, ISBN 80-7201-594-X

k přirozené důstojnosti lidské bytosti (čl. 10/1 MPLP).

Vězeňský řád musí zajistit takové zacházení s vězni, aby jeho hlavním cílem byla převýchova a náprava. Mladiství musí být odděleni od dospělých a musí se jim dostat zacházení přiměřeného jejich věku a právnímu postavení (čl. 10/3 MPLP).

V Deklaraci lidských práv je to formulováno takto: *„Každý je při výkonu svých práv a svobod podroben jen takovým omezením, která stanoví zákon výhradně za tím účelem, aby bylo zajištěno uznávání a zachovávání práv a svobod ostatních a vyhověno spravedlivým požadavkům morálky, veřejného pořádku a obecného blaha v demokratické společnosti.“*

Ve vězenství bohužel není dobrý stav. Ve Zprávě o stavu lidských práv v České republice za rok 2011, kterou vydal Český helsinský výbor v červnu 2012, je uvedeno: *„Kapacita věznic na konci roku 2011 dosahovala počtu 20.501 míst. Skutečný stav činil 20.541 odsouzených a 2.613 vazebně stíhaných osob, celkem 23.154 vězněných osob. Naplněnost věznic podle těchto údajů činí 113 %. V době vydání vězeňské statistické ročenky za rok 2011 dosahoval počet vězněných osob hranice 23.500. Vězeňská služba na přeplněnost reaguje otevíráním nových věznic. Dochází však také k tomu, že ubytovací kapacity jsou rozšiřovány na úkor kulturních místností. Na tuto skutečnost upozornil ochránce, který uvedl, že tato opatření jsou zaváděna proti smyslu doporučení Rady Evropy. Doporučení stanoví, že pokud dojde k překročení kapacity ve vězeňských zařízeních, má být kladen zvláštní důraz na zachování lidské důstojnosti, na povinnost vězeňské správy volit humánní a vstřícné zacházení a důraz na roli personálu věznic a účinných moderních řídicích přístupů“³⁴*

Důležitou součástí vykonávacího řízení je probační dohled. Probační dohled vykonávají pracovníci Probační a mediální služby zřízené zákonem č. 257/2000 Sb.

Probačí se podle § 2, odst. 1 tohoto zákona rozumí *organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným dále jen "obviněným")*, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl

³⁴ Zdroj: Zpráva o stavu lidských práv v České republice za rok 2011, str. 10, Český helsinský výbor, červen 2012, dostupné online z http://www.helcom.cz/dokumenty/ZLP_2011_CHV.pdf

řádny život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.

Mediací se podle § 2, odst. 2 tohoto zákona rozumí *mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediace lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.*

Vážným problémem je vysoké procento recidivistů. Český helsinský výbor to v již citované zprávě hodnotí takto: „*V České republice je vysoké procento recidivy – až 65 %, bez odpovídajícího vysvětlení. Podle dosavadních zjištění lze usuzovat, že příčinami jsou vzrůstající počty odsouzených, přeplněnost věznic, rozšiřování ubytovacích kapacit na úkor kulturních prostor, omezení volnočasových a terapeutických aktivit, nedostatek reintegračních programů a nízké personální zajištění ve věznicích. Ačkoli v roce 2011 došlo k mírnému nárůstu počtu zaměstnanců přibližně o 120 osob, ve srovnání ve srovnání s rostoucím počtem vězněných osob se stále jedná o velmi nízký počet. Nedostatek pracovníků se týká také Probační a mediační služby České republiky. Na jednoho probačního úředníka připadá v průměru 100 případů ročně. Pro srovnání v Rakousku nebo v Německu se toto číslo pohybuje mezi 30 – 50 případy na jednoho úředníka..*“³⁵

5.5 Poskytování informací o trestním řízení a osobách na něm zúčastněných

Tisk a veřejnost mohou být vyloučeny z celého řízení nebo z jeho části:

- z důvodů morálky, veřejného pořádku nebo
- národní bezpečnosti v demokratické společnosti nebo
- když si toho vyžaduje soukromý zájem stran, nebo
- v rozsahu, který je podle mínění soudu nutný při zvláštních okolnostech, kdy by zveřejnění bylo na újmu zájmům spravedlnosti.³⁶

Trestní řád též řeší problematiku poskytování informací o trestním řízení a osobách na něm zúčastněných. Orgány činné v trestním řízení musí při poskytování informací o trestním řízení a osobách na něm zúčastněných dbát na to, aby nezveřejnily

³⁵ Zdroj: Zpráva o stavu lidských práv v České republice za rok 2011, str. 11, Český helsinský výbor, červen 2012, dostupné online z http://www.helcom.cz/dokumenty/ZLP_2011_CHV.pdf

³⁶ Viz čl. 14/1 MPLP

o osobách, zúčastněných na trestním řízení, údaje, které přímo nesouvisejí s trestnou činností. Nesmí být porušena zásada, že dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen. Informace, na které se vztahuje zákaz zveřejnění lze v nezbytném rozsahu zveřejnit pro účely pátrání po osobách, pro dosažení účelu trestního řízení, nebo umožňuje-li to zákon. Informace lze také zveřejnit, odůvodňuje-li to veřejný zájem, pokud převažuje nad právem na ochranu soukromí dotčené osoby; přitom je třeba zvlášť dbát na ochranu zájmů osoby mladší 18 let.

Nikdo nesmí bez souhlasu osoby, které se takové informace týkají, zveřejnit informace o nařízení či provedení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu podle § 88 TŘ nebo informace z něj získané, údaje o telekomunikačním provozu zjištěné na základě příkazu podle § 88a TŘ, nebo informace získané sledováním osob a věcí podle § 158d odst. 2 a 3 TŘ, umožňují-li zjištění totožnosti této osoby a nebyly-li použity jako důkaz v řízení před soudem.³⁷

6. Nevládní neziskové organizace, které se zabývají případy porušování lidských práv a základních svobod

6.1 Amnesty International ČR

Amnesty International je celosvětové hnutí, které monitoruje porušování lidských práv a iniciuje kampaně proti jejich porušování.³⁸ Usiluje o systémové změny v zákonech i praxi. Snaží se zapojit do ochrany lidských práv úřady.³⁹

6.2 Český helsinský výbor

Český helsinský výbor je nevládní nezisková organizace pro lidská práva⁴⁰. - hlavním posláním Českého helsinského výboru je především:

- Sledování zákonodárné činnosti týkající se lidských a občanských práv.

³⁷ Ustanovení § 88a zákona č. 141/1961 Sb. se uplynutím dne 30. září 2012 ruší.

³⁸ Viz http://cs.wikipedia.org/wiki/Amnesty_International (cit.2.2.2012)

³⁹ Viz <http://www.amnesty.cz/page/amnesty-ceska-republika/> (cit.2.2.2012)

⁴⁰ Viz <http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2004110301> (cit.2.2.2012)

- Připomínkování návrhů zákonů a předkládání alternativních návrhů pokud souvisejí s ochranou lidských práv.
- Monitoring stavu lidských práv v ČR se zvláštním důrazem na vybrané oblasti.
- Pravidelné vypracovávání zpráv o stavu lidských práv v ČR.
- Sledování situace těch skupin obyvatelstva, u nichž ochrana lidských práv vyžaduje zvláštní pozornost.
- Bezplatné právní poradenství jednotlivcům, jejichž lidská práva byla porušena.
- Výchova k lidským právům, pořádání diskusí a seminářů s touto tematikou.
- Školící programy pro profesní skupiny i pracovníky a aktivisty nevládních organizací.
- Publikační činnost.
- Informační a dokumentační činnost.

Český helsinský výbor ve Zprávě o stavu lidských práv v České republice za rok 2010 poukázal zejména na špatný stav vězeňství, případy špatné práce soudců a nečinnost státních zástupců. Dále se v této zprávě hovoří o podvodném vydávání diplomů na Právnické fakultě Západočeské univerzity, o boji se zkorumpovanými jednotlivci v justici a o úsilí o právní stát. Upozornil také na to, že porušení některých zákonných ustanovení nejsou postihována, např. že žádný novinář nebyl v roce 2010 (a ani později) stíhán za to, že „zveřejnil, sdělil, zpřístupnil, jinak zpracovával nebo si přisvojil osobní údaje, které byly o jiném shromážděné v souvislosti s výkonem veřejné moci“, tedy nejen v trestním řízení, ale třeba činností vlády, armády, českého zastupitelského úřadu, kanceláře prezidenta republiky.⁴¹

V červnu 2012 Český helsinský výbor vydal Zprávu o stavu lidských práv v České republice za rok 2011. Z této zprávy je pak v textu této bakalářské práce několikrát citováno, a to s uvedením zdroje.

6.3 Svaz tělesně postižených v České republice, o. s.

Svaz tělesně postižených v České republice, o.s. se na svých webových stránkách představuje takto: „Svaz tělesně postižených v České republice, o. s. je nestátní nezisková organizace s celostátní působností, jejímž základním cílem je

⁴¹ Viz webové stránky Českého helsinského výboru (on line), (cit. 2. 2. 2012). Dostupné z <http://www.helcom.cz>

všestranně podporovat a hájit specifické potřeby a zájmy svých členů a dalších tělesně postižených občanů bez ohledu na rozsah jejich postižení.“⁴²

Závěr

Právní řád České republiky důsledně dodržuje zásady zachovávání lidských práv a základních svobod, a to jak ve vztahu k občanům České republiky, tak ve vztahu k občanům jiných států Evropské unie. Lidská práva a základní svobody mají v České republice garantovány i občané dalších, mj. i mimoevropských států.

Stejně tak jsou lidská práva a základní svobody respektována v právním řádu Evropské unie. Pokud je někdo toho názoru, že jeho práva, zaručená Evropskou úmluvou o lidských právech, nejsou v České republice dostatečně respektována, může se obrátit na Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku.

Stále se však objevují případy, že lidská práva nejsou dostatečně respektována. Na některé zjištěné neoprávněné zásahy do lidských práv při trestním řízení je poukázáno v textu této bakalářské práce. Na některé další sporné záležitosti poukazují media a nevládní organizace. Velkým problémem je například vězeňství.

Přesto se dá říci, že demokratická společnost se vyznačuje úctou k lidským právům a osobním svobodám. Zjištění případy porušování platných zákonů jsou, zejména v poslední době, kárně nebo soudně projednávány.

Totalitní společnost mnohdy úctu k lidským právům a osobním svobodám proklamovala, ale nedodržovala.

Určitým problémem je velmi častá novelizace zákonů a mnoho odkazů na jiné zákony, což má mnohdy dopad na malé právní vědomí jednotlivých občanů. Neznalost práva neomlouvá, ale také „Neznalost práva škodí každému“ (Ignorantia iuris cuique nocet). Nelze však počítat s tím, že všichni občané se budou seznamovat se všemi zákony a s jejich novelizacemi. Měli by však vědět, co se smí a co se nesmí.

Problémem je také to, že některá zákonná ustanovení jsou porušována ve velkém měřítku. Celkem běžné je porušování zákona o silničním provozu, např. při nedodržování zákazu stání nebo při nedodržování stanovené rychlosti. Z tohoto, ale i z jiných důvodů nelze porušování některých zákonných ustanovení vždy postihnout. Tento problém však nelze odstranit jen cestou represe, postihu, zvyšováním počtu míst

⁴² Viz webové stránky Svazu tělesně postižených v České republice, o.s. (on line), (cit. 2. 2. 2012). Dostupné z <http://www.svaztp.cz/onas>

ve věznicích apod. Společnost by měla dávat jasně najevo, co je morální, etické, mravní, slušné, poctivé. Cesta k tomu vede nejen přes postihy, ale hlavně přes dodržování pravidel slušnosti, přes dobrovolné plnění povinností. Filmy, počítačové nebo tzv. bojové hry, které propagují násilí, nebo jinou formu jednání, která je odlišná od běžných společenských norem, jsou pro výchovu mládeže určitě nevhodné. Pozitivní ovlivnění veřejného mínění by mělo být úkolem médií, předmětem výchovy ve škole i v rodině. Potom by potřeba odvetných opatření byla menší, než dnes. Důležitá je též úloha státu. Stát by měl své občany chránit tak, aby byla zajištěna jejich lidská práva, např. ochrana soukromí, zdraví, vlastnictví, právo občanů na příznivé životní prostředí, právo občanů na spravedlivý soud atd. Délka trestního řízení by měla být úměrná složitosti případu. Případné průtahy mohou vyvolat nedůvěru občanů v řádný chod státního aparátu. Důležité je včas odhalit pachatele trestného činu, usvědčit ho a potrestat.

Seznam literatury

a) Odborná literatura

- Blahoš Josef, Klíma Karel, Skála Josef a kolektiv: *Ústavní právo Evropské unie*, Aleš Čeněk, Dobrá Voda, 2003, ISBN 80-86473-48-1
- Borhardt, Klaus-Dieter.: *The ABC of European Union law*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010, ISBN 978-92-78-40525-0
- Císařová Dagmar, Fenyk Jaroslav a kolektiv: *Trestní právo procesní, 4. aktualizované a rozšířené vydání*, Linde Praha, 2006, ISBN 80-7201-594-X
- David Vladislav: *Mezinárodní právo veřejné*, Leges Praha, 2011, ISBN 978-80-87212-86-8
- Fontaine Pascal: *Evropa ve 12 lekcích*, Lucemburk, Úřad pro publikace Evropské unie, 2010, ISBN 978-92-79-17501-5
- Gerloch Aleš: *Teorie práva*, Aleš Čeněk, Plzeň, 2004, ISBN 80-864-73-85-6
- Klíma Karel: *Ústavní právo*, Aleš Čeněk, Plzeň, 2006, ISBN 80-7380-000-4
- Knapp Viktor: *Teorie práva*, Praha. C.H.Beck 1995, ISBN 80-7179-028-1
- Povolný Daniel: *Operativní technika v rukou StB*, Praha, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu Policie České republiky, 2001, ISBN 80-902885-3-7

- Úplné znění zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ISBN 978-80-86795-92-8

b) Internetové zdroje

- <http://aktualne.centrum.cz>
- <http://bookshop.europa.eu>
- <http://ec.europa.eu>
- <http://europa.eu>
- <http://portal.justice.cz>
- <http://www.amnesty.cz>
- <http://www.cak.cz>
- <http://www.concourt.cz>
- <http://www.ct24.cz>
- <http://www.ctu.cz>
- <http://www.echr.coe.int>
- <http://www.euroskop.cz/679/sekce/lidska-prava>
- <http://www.helcom.cz>
- <http://www.lidskaprava.cz>
- <http://www.lkcr.cz>
- <http://www.llp.cz/cz>
- <http://www.migraceonline.cz>
- <http://www.mvcr.cz>
- <http://www.osn.cz/lidska-prava>
- <http://www.statnisprava.cz>
- <http://www.svaztp.cz>
- <http://www.tyden.cz>
- <http://www.vlada.cz>
- <http://zpravy.idnes.cz>

c) Zákony a další právní předpisy

- Evropská sociální charta
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209/1992 Sb.)

- Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady dne 16. prosince 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky (č. 2/1993 Sb.), ve znění změny provedené ústavním zákonem č. 162/1998 Sb.
- Listina základních práv Evropské unie
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (Vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.)
- Předpisy vydané Evropskou komisí
- Všeobecná deklarace lidských práv
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád
- Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník
- Zákon č. 20/1966 Sb. o péči o zdraví lidu
- Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky
- Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách
- Zákon č. 67/1992 Sb., o Vojenském obranném zpravodajství
- Zákon č. 13/1993 Sb., celní zákon
- Zákon č. 154/1994 Sb. o Bezpečnostní informační službě
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů
- Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky
- Zákon č. 29/2000 Sb., o poštovních službách
- Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů
- Zákon č. 151/2000 Sb., o telekomunikacích
- Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů
- Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti
- Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

d) Další použité a prostudované zdroje

- Etický kodex České lékařské komory

- Evropský soud pro lidská práva v 50 otázkách, vydal European Court of Human Rights, Council of Europe 67075 Strasbourg-Cedex, France, leden 2012
- Studijní texty VŠERS
- Zpráva za rok 2010 o uplatňování Listiny základních práv EU, Evropská komise, ISBN: 978-92-79-19684-3
- Zpráva o stavu lidských práv v České republice za rok 2010, Český helsinský výbor, Praha, červen 2011
- Zpráva o stavu lidských práv v České republice za rok 2011, Český helsinský výbor, Praha, červen 2012

Seznam zkratk

- EÚLP** Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209/1992 Sb.)
- ISBN** International Standard Book Numbering (Systém mezinárodního standardního číslování knih)
- Listina** Listina základních práv Evropské unie, vyhlášená předsednictvem České národní rady dne 16. prosince 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky (č. 2/1993 Sb.), ve znění změny provedené ústavním zákonem č. 162/1998 Sb.
- MPLP** Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (Vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.)
- TŘ** Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- Ústava** Ústava České republiky